
Liječenje pomoću smisla

Ivan Kešina, Split

UDK: 159.964.3
616.851-055 Frankl, V. E.
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

U ovom radu autor analizira liječenje pomoću smisla, logoterapiju, kao psihoterapijsku metodu koju je osnovao Viktor E. Frankl, promovirao je i neumorno širio diljem svijeta sve do svoje smrti. S Freudovom psihoanalizom i Adlerovom individualnom psihologijom logoterapija spada u "tri bečke psihijatrijske škole".

Nezadovoljan nedostacima psihoanalize i individualne psihologije, koje ipak ne odbacuje, nego gradi na njihovim postignućima, Frankl čini nove iskorake u vidu egzistencijalne analize i logoterapije kao načina liječenja suvremenih neuroza. Mnogi suvremenici su bolesni i pate od različitih neuroza, a jedna od njih je noogena neuroza, koja se javlja zbog egzistencijalnog vakuuma i osjećaja besmislenosti, a ne potječe od psihološke, nego od noološke (nous = duh) dimenzije ljudske egzistencije. Stoga Frankl promovira logoterapiju kao psihoterapijsku metodu liječenja pomoću smisla, jer je volja za smislom primarna sila u čovjekovu životu. Smisao se čovjeku ne može dati, nego ga on mora naći. U traženju smisla čovjeka vodi njegova savjest kao organ smisla. Frankl ide i korak dalje, smatrajući da svaki ljudski smisao mora biti utemeljen u objektivnom i vrhovnom Smislu, koji Frankl naziva Nad-smisao. Poruka logoterapije, koja se može smatrati spasonosnom psihoterapijom glasi: Bezuvjetna vjera u bezuvjetnu smislenost života.

Uvod

Pitanje smisla, to najljudskije od svih mogućih pitanja, prastaro je ljudsko pitanje, čija jeka nikada ne može utihnuti. Čovjek živi u svijetu i radi, u njemu doživljava uspjeh i neuspjeh, osjeća radost i žalost, bol i patnju, čovjek stari i na kraju stoji pred činjenicom smrti. Ne zna kada će to doći ni način na koji će se to dogoditi, ali zna da ide prema kraju svojega ovozemaljskog življenja; zna da je ljudska egzistencija u svijetu obilježena smrću. Često se pita: Čemu sve to? Je li život vrijedan življenja? U čemu je smisao njegove egzistencije? Kako to da baš on postoji? Kako to da uopće nešto postoji?

U naše vrijeme pitanje o smislu javlja se izražajnije nego ikada prije. Mnogi smatraju da čovjek danas više ne živi u potpunoj sigurnosti neke religije, tradicije, sustava ili institucije koja bi mu u potpunosti posredovala smisao. Čovjek također doživljava da mu ni tehnika ne može osigurati smisao.¹ Uza svu svemogućnost tehnike, očito je da ona ne rješava osnovne čovjekove probleme, nego ih možda još više zaoštrava. I zato onaj koji nema pravih ciljeva i pravih vrijednosti zapravo i ne zna odgovor na pitanja *zašto?* i *kuda?* Takav čovjek osjeća unutarnju prazninu i besmislenost, što Viktor Frankl naziva "egzistencijalnim vakuumom"². No, tu se ne radi samo o pojedinom čovjeku, već o cjelokupnoj povijesti čovječanstva. Naime, osobito u dvadesetom stoljeću pokušavali su se dati mnogi odgovori koji su trebali zadovoljiti čovjekovu žeđ za smislom. No, taj je smisao često tražen isključivo u ovozemaljskoj stvarnosti. Pokazalo se da svi ti odgovori ne zadovoljavaju čovjeka, nego da čovjek pita o apsolutnom temelju smisla i da je čovjek po prirodi usmjeren na taj apsolutni temelj.³

---

¹ Opširnije usp. E. Coreth, *Was ist der Mensch? Grundzüge einer philosophischen Anthropologie*, Innsbruck, Wien, ⁴1986., str. 156-159.

² V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla. Empirički i klinički nalazi*, u: V. Frankl, *Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija*, Zagreb, ³1985., str. 76-92, ovdje, str. 76.

³ Kršćanstvo će reći da je čovjek usmjeren na Boga, a filozofija bi rekla da je usmjeren na Apsolutni bitak. Dakle, u cjelokupnoj nemoći i ograničenosti našega jezika, kršćani razlog i temelj svoje egzistencije, kao i temelj našeg

Viktor E. Frankl, duhovni otac logoterapije i egzistencijalne analize koja analizira, proučava, polazeći od psihoanalize Siegmunda Freuda i individualne psihologije Alfreda Adlera, traženje smisla života smatra čovjekovom glavnom motivacijom. Cilj ovoga psihoterapeutskog postupka jest pomoć pacijentima kod spoznavanja i pronalaženja smisla u konkretnim životnim situacijama. Ovaj oblik psihoterapije u međuvremenu je priznat i prihvaćen u cijelom svijetu te je na iskustvenom planu potvrđen smjer psihoterapije. Mnogobrojne katedre na sveučilištima i udruženja koja proučavaju ovaj smjer u psihijatriji, kao i mnogobrojne publikacije isto tako pokazuju njezino veliko značenje. U ovom radu želimo proanalizirati Franklovu egzistencijalnu analizu i logoterapiju kao spasonosnu psihoterapiju.

1. ČOVJEK PRED PITANJEM SMISLA

Patnja, bol, zlo, bolest, starost, smrt, nepravda, kao i očaj, potresenost, zaprepaštenost zbog svega što se događa oko njega i s njim samim, tjeraju čovjeka na razmišljanje o "graničnim situacijama". Život V. Frankla uvelike je bio obilježen takvim situacijama, čime je određen i njegov životni put i poziv. Zbog toga želimo ukratko prikazati njegov životni put, a onda progovoriti o čovjeku pred pitanjem smisla.

1.1. *Život i djelo Viktora Emila Frankla*

Viktor E. Frankl⁴ rođen je 26. ožujka 1905. godine u Beču, u jednoj židovskoj službeničkoj obitelji. Nakon položene mature studirao je medicinu, pri čemu je posebno razvio interes za

---

djelovanja nazivaju Bogom. Na taj način svaki događaj, susret, svaka zadaća ispunjeni su smislom ako se shvati da je cjelokupni život prožet Bogom.

⁴ Napisano je nekoliko biografija V. Frankla, a preporučiti je A. Längle, *Viktor Frankl – Ein Portrait*, München, Zürich, 1998./2001.

proučavanje depresija i suicida. Kontaktirao je s Freudom i Adlerom.⁵

Od 1931. do 1932., kako bi proširio svoje neurološke sposobnosti, prakticirao je u Maria Theresien Schlössl u Beču. U godinama 1933.-1937. vodio je psihijatrijsku bolnicu u Beču, tzv. Selbstmörderpavillion. U toj je bolnici godišnje vodio brigu o zdravlju i do tri tisuće žena koje su bile ugrožene suicidalnim idejama. Godine 1937. mu je, zbog njegovog židovskog podrijetla, zabranjeno liječenje arijskih pacijenata, tako da je preuzeo vođenje bolnice Rotschild, jedine u Beču koja je još skrblila o židovskim pacijentima. Pod vlastitom smrtnom opasnošću uspijevao je izbjeći naredeno uništavanje duhovno retardiranih osoba. Godine 1942. oženio se s Tilly Grosser, a iste je godine, zajedno sa svojom suprugom i roditeljima, prebačen u get u Theresienstadt, sjeverno od Praga, gdje mu je 1943. otac umro. Frankl je zajedno sa ženom i majkom deportiran u Auschwitz. Kratko nakon toga u tom logoru mu je ubijena majka, a žena mu je prebačena u Bergen-Belsen, gdje je nedugo nakon toga, u 24. godini života, umrla. Frankl je 1944. transportiran u Kaufering i Türklein, logore u sklopu KZ-Dachau. Ondje je 27. travnja 1945. godine dočekaoslobodilačke američke jedinice, a u oslobođeni Beč vratio se u kolovozu iste godine.

Svoja iskustva iz koncentracijskih logora obradio je u djelu *Trotzdem Ja zum Leben. Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager*, što je na hrvatski prevedeno pod naslovom *Zašto se niste ubili?*⁶ Odmah nakon završetka rata zastupao

---

⁵ Usprkos osobnim kontaktima s Freudom, Frankl je sve više dolazio pod utjecaj A. Adlera i njegova naučavanja. Prvi put je upotrijebio pojam logoterapija 1926. godine. S vremenom se međutim njegov odnos s Adlerom pogoršavao, tako da je godine 1927. isključen iz Adlerova udruženja. Suprotno Freudu i Adleru, Frankl uskoro u središte svojih radova o prevenciji suicida postavlja pitanje smisla. Od 1924. godine Frankl je bio na čelu austrijske srednjoškolske omladine. U toj službi je 1930., u vrijeme dijeljenja svjedodžbi, uz pomoć učenika, organizirao jednu posebnu akciju. U vremenskom razdoblju koje je uslijedilo nije zabilježeno ni jedno samoubojstvo učenika. Po tome je Frankl postao poznat i u inozemstvu, te je dobio poziv od Wilhelma Reicha da dođe u Berlin.

⁶ Izdanje Biblioteke "Okolo tri ujutro", Zagreb, 1978.

je stajalište da ponajprije pomirba može uputiti na izlaz iz katastrofe svjetskoga rata i holokausta. Godine 1946. izabran je za predstojnika bečke neurološke poliklinike. Na tome mjestu je ostao do 1971. Nekoliko godina kasnije utemeljio je Austrijsko liječničko društvo za psihijatriju, kojega je bio i prvi predsjednik.⁷ Njegova najpoznatija knjiga *Man's Search for Meaning* (*Čovjek u potrazi za smislom*) prodana je diljem svijeta u više od devet milijuna primjeraka, a u SAD-u je proglašena jednom od najutjecajnijih knjiga.⁸ U gotovo svim navedenim djelima riječ je upravo o pitanju smisla. Frankl je umro u Beču 2. rujna 1997. godine.

1.2. Čovjek pred pitanjem smisla

Franklu je kao istinskom humanistu temeljna preokupacija čovjek. Biti čovjek, prema Franklu, "znači biti svjestan i biti odgovoran".⁹ Čovjek je uvijek biće otvoreno prema drugome; on je uvijek u odnosu prema nekome ili nečemu. Čovjek se u potpunosti ostvaruje samo onda ako se može izdići iz samoga sebe. On se ostvaruje kao biće ako je u stanju sam sebe nadići i to se ostvaruje kroz njegovu "otvorenost" i predanost istini,

⁷ Ponovno se oženio 1947. Eleonorom Schwedt; godinu dana nakon toga postao je privatnim docentom za neurologiju i psihijatriju na Bečkome sveučilištu, a 1955. je postao profesorom na istom sveučilištu. Gost profesor bio na različitim sveučilištima, npr. u SAD (Harvard University, Dallas i Pittsburgh). Frankl je napisao 29 knjiga, od kojih su mnoge prevedene na 10-20 jezika, a diljem svijeta je primio 29 počasnih doktorata.

⁸ Navedimo još nekoliko njegovih značajnih djela: *Die Existenzanalyse und die Probleme der Zeit*, Wien, 1947. (*Egzistencijalna analiza i problemi vremena*), *Zeit und Verantwortung*, Wien 1947. (*Vrijeme i odgovornost*), *Der unbewusste Gott*, München, 1974. (*Bog podsvijesti*). Ovo djelo je na hrvatskom objavljeno u izdanju Biblioteke "Oko tri jutro", Zagreb, 1985.), *Der unbedingte Mensch*, Wien, 1949. (*Neučetovani čovjek*), *Homo patiens*, Wien, 1950. (*Čovjek patnik*), *Logos und Existenz*, Wien, 1951. (*Logos i egzistencija*), *Der Wille zum Sinn*, Bern, 1978. (*Volja za smislom*), *Das Leiden am sinnlosen Leben*, Freiburg, 1977. (*Patnja besmislena života*), *Der unbewusste Gott. Psychotherapie und Religion*, München, ⁵1979. (*Bog podsvijesti. Psihoterapija i religija*, Zagreb, ³1985.).

⁹ V. Frankl, *Lječnik i duša*, Zagreb, 1990., str. 86.

dobroti i ljepoti. Često se zaboravlja na samotranscendenciju ljudske egzistencije. Čovjek nije samo biće koje samo reagira i abreagira, nego je istodobno i biće koje sebe transcendirira. Frankl smatra da ljudsko biće “uvijek upućuje dalje od sebe ... na nešto što nije on sâm, na nešto ili na nekoga, na neki smisao ili neko ljudsko biće. Istom u služenju nekom cilju ili u ljubavi prema svom partneru postaje čovjek potpuno čovjek i potpuno on sâm”.¹⁰

Važno je što čovjek jest, a ne ono što ima. Upravo zato što je takav kakav jest, čovjek je sposoban za zlo i za dobro. Zbog toga Frankl smatra kako se može reći da “na svijetu postoje samo dvije ljudske rase: ‘rasa’ ljudskih i neljudskih ljudi. Obje su ‘rase’ posvuda proširene: u svaku skupinu društva prodiru i prokapljuju. Nema skupine koja bi se sastojala samo od ljudskih ili samo od neljudskih ljudi, pa u tom smislu nema dakle ‘čistih rasa’”.¹¹ Dakle, čovjek je sposoban za dobro i za zlo. Sposoban je graditi logore i u njima plinske komore, ali je isto tako sposoban u njima svetački umirati s molitvom na usnama.¹²

Čovjek je ograničeno biće i njegova je sloboda ograničena. To nije sloboda od uvjeta, nego sloboda da zauzme stajalište prema uvjetima. Istina, čovjekova sloboda je ograničena, ali je čovjek slobodan zauzeti svoj stav i prema toj ograničenosti. Sloboda se ne sastoji u tome što čovjek ne bi bio ničim uvjetovan, nego u tome što je sposoban zauzeti osobni stav prema svojoj

---

¹⁰ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 81.

¹¹ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?* Zagreb, 1978., str. 81.

¹² Čovjeka, kod kojega Frankl razlikuje tri sloja: tjelesnost, duševnost i duhovnost, određuju tri faktora: biološko naslijeđe, okolina i situacija te osobnost ili slobodna volja, od kojih je slobodna volja ipak najjači čimbenik. Čovjek se ne smije prepustiti sudbini jer onaj tko misli da je njegova sudbina zapečaćena, ne može je pobijediti. S druge strane, onaj tko ima snažnu i slobodnu volju, može se izdići iznad svoje vanjske sudbine, ma kakva ona bila. U tom smislu, dok sudbinom zovemo ono što izmiče našoj slobodi i što najčešće ne možemo promijeniti, sloboda je upravo sloboda prema sudbini.

¹³ Ovako reinterpreтира Franklove misli Ž. Bezić. Opširnije usp. Ž. Bezić, *Franklova logoterapija*, u: CUS 14 (1979.), br. 4, str. 324-337. ovdje 326. U našem svijetu jedino čovjek može biti slobodan na način da temelj

uvjetovanosti.¹³ Istina, čovjekom u njegovu djelovanju ravnaju i određuju biološki, psihološki i sociološki zakoni, ali je on kao *umno biće* otvoren za svijet kao takav. Um ovdje shvaćamo kao sposobnost razumijevanja odnosa kao takvih, koji se time relativiziraju i nadilaze. U tome se i sastoji temelj ljudske slobode. Prema Franklu "svaka sloboda znači slobodu 'od nečega' i slobodu 'za nešto'. Ono 'od čega' čovjek može biti slobodan jest instinktivnost (njegov ego mora biti slobodan od id); a ono 'za što' je slobodan jest - odgovornost."¹⁴ Ako je sloboda prva polovina istine, onda je *odgovornost* njezina druga polovina.

Imajući u vidu upravo rečeno, Frankl smatra da neprijatelj ljudske slobode nije toliko determinizam, koliko je to pandeterminizam. Naime, dok se psihoanalizi često spočitavao njezin panseksualizam, on je mišljenja da se psihoanaliza zasniva na pandeterminizmu kao još opasnijoj pretpostavci. "*U stvarnosti psihoanaliza razumljivo uopće nije bila panseksualistička, nego samo pandeterministička.*"¹⁵ Pod pojmom pandeterminizma Frankl misli na "gledište koje se ne obazire na čovjekovu sposobnost da zauzme stav prema svojim bilo kakvim uvjetovanostima. Čovjek nije sasvim uvjetovan i sasvim determiniran (određen), nego on sebe determinira (određuje) – bilo tako da pred uvjetima popušta ili tako da im se hrabro odupire. Drugim riječima, čovjek na kraju krajeva sam sebe određuje. Čovjek ne egzistira naprosto, nego uvijek odlučuje kakva će njegova egzistencija biti, što će on u sljedećem času postati".¹⁶ Jedno od glavnih obilježja čovjekove egzistencije jest sposobnost da se uzdigne iznad već prije iznesenih bioloških, psiholoških i socioloških uvjeta, jer u konačnici čovjek

---

određivanja nalazi u samom sebi. Premda i on, kao tjelesno biće, potpada pod biološke zakonitosti, ipak se njegovo djelovanje ne može uvijek potpuno protumačiti samo tim prirodnim zakonitostima. Vidi se to i po tome što, i uz najbolje poznavanje prirodnih zakona, ne možemo točno odrediti kako će se čovjek ponašati u određenim situacijama.

¹⁴ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 38.

¹⁵ *Isto*, str. 24.

¹⁶ V. Frankl, *Osnovni pojmovi logoterapije*, u: V. Frankl, *Zašto se niste ubili?* str. 87-111, ovdje str. 108.

nadmašuje samoga sebe, kao biće koje sebe transcendirira. Ne čudi što Frankl doživljava pandeterminizam kao zaraznu bolest “koja zahvaća i odgojitelje pa čak i pristalice raznih religija, koji kao da nisu svjesni da time potkopavaju same temelje vlastitog osvjedočenja. Jer, ili se mora priznati čovjekova slobodna odluka – za ili protiv Boga, za ili protiv čovjeka, ili je inače religija – iluzija, i odgoj također - iluzija”.¹⁷

Sloboda pripada ljudskoj osobi kao onoj koja je jedinstvena, neponovljiva i neuništiva. U svojoj duhovnosti i dinamičnosti čovjek kao osoba daleko nadilazi životinjski svijet i svjestan je odgovornosti za svoju sudbinu. Čovjek kao osoba ostvaruje se iz časa u čas, iz dana u dan, jer se svakoga trenutka odlučuje za nešto. Šanse i mogućnosti koje mu život pruža može iskoristiti ili ignorirati i ne iskoristiti. Ali, sve učinjeno i neučinjeno prešlo je u vječnost te time postalo povijest, što znači da je zauvijek nepromjenljivo. Na neki način realizirana stvarnost u koju smo pretvorili mogućnost, biva uskladištena u prošlost. “Ona se čuva u prošlosti. Tu je osigurana od prolaznosti. U prošlosti naima ništa nije nepovratno izgubljeno, nego je sve trajno pohranjeno ... Što smo god učinili ili ostvarili, što smo doživjeli ili iskusili ... sve smo to unijeli u žitnice prošlosti, i ništa i nitko ne može to uništiti.”¹⁸ Život nije neki rukopis koji bi čovjek trebao dešifrirati, nego knjiga koju bi svaki pojedinac morao ispisivati.

Frankl razlikuje tri kategorije vrednota: *stvaralačke vrednote* koje se ostvaruju djelovanjem;¹⁹ *doživljajne vrednote* ostvaruju se doživljavanjem, tj. one koje se realiziraju kroz

---

¹⁷ Isto, str. 109.

¹⁸ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 86. Ipak, Franklu je osim pojedinca važna i ljudska zajednica koja se ostvaruje u individualitetu, kao što se i individualnost ostvaruje u zajedništvu. Čovječanstvo, koje se čini bolesnim, može doživjeti ozdravljenje u ostvarivanju životnih vrednota koje daju smisao ljudskom životu.

¹⁹ Nije važno što čovjek radi u poslovnom svijetu i koje mjesto zauzima, mnogo je važnije kako radi i ispunjava li zaista mjesto na koje je postavljen. U tom smislu mali čovjek koji savjesno ispunjava konkretne zadatke koje pred njega postavlja njegovo zvanje i obitelj, veći je od nekog velikodostojnika koji svoje obveze ne izvršava, već se ponaša neodgovorno i nesavjesno.

“primanje” svijeta, npr. u zanesenosti ljepotom prirode ili umjetnosti; *stanovišne vrednote* ili *vrednote stava* označavaju kakav stav čovjek zauzima prema svojoj nepromjenljivoj sudbini. O njima Frankl kaže: “Mogućnost ostvarivanja takvih vrednota pruža se dakle uvijek kad se čovjek nađe suočen sa sudbinom, prema kojoj se može postaviti samo tako da je prihvati, da je podnosi; ali važno je kako je čovjek podnosi, kako je prihvaća – tako reći kao svoj križ. Radi se tu o hrabrosti u patnji, o dostojanstvu čak i u neuspjehu i propasti. No čim smo u područje mogućih vrijednosnih kategorija uključili vrednote stava, pokazuje se da ljudska egzistencija zapravo nikada ne može postati besmislena. *Život čovjeka zadržava svoj smisao sve do 'in ultimis'* – prema tome *dokle diše*.”²⁰ Sve dok diše, dok je pri svijesti, čovjek snosi odgovornost prema vrednotama, dužan ih je ostvarivati do posljednjeg trenutka svoga života.

2. EGZISTENCIJALNA ANALIZA I LJJEČENJE POMOĆU SMISLA (LOGOTERAPIJA)

Kao psihijatar, Frankl je mnogim svojim pacijentima koji su patili zbog većih ili manjih problema postavljao pitanje o tome zašto se nisu ubili, a u njihovim odgovorima, kao i u odgovorima iz vlastitoga života u koncentracijskom logoru, nalazio je podatke za svoju psihoterapeutsku metodu. Naime, netko je imao ljubljenu osobu za koju je vrijedilo živjeti i podnositi patnju, drugome su to bila djeca, a nekome opet uspomene iz prošlosti ili obveze i planovi za obavljanje ili završetak nekih važnih zadaća u budućnosti. Svakomu od svojih pacijenata pomogao je na putu da otkriju razloge zbog kojih je imalo smisla dalje živjeti i prema tom životu se odnositi odgovorno. Pomoći čovjeku na tom putu bio je izazov za logoterapiju kojom je Frankl izrazio svoju verziju moderne egzistencijalne analize.

---

²⁰ V. Frankl, *Ljječnik i duša*, str. 85.

2.1. Egzistencijalna analiza

Pojam “egzistencijalni” može, prema Franklovu mišljenju, “imati trostruku upotrebu: 1. odnosi se na *egzistenciju*, tj. na specifično ljudski način opstojanja; 2. na *smisao* egzistencije; i 3. na traženje konkretnog smisla osobne egzistencije, tj. na *volju za smisao*”.²¹ Egzistencijalna analiza može biti opća i specijalna.

2.1.1. Opća egzistencijalna analiza

Na temelju uzrečice A. Schnitzlera da postoje samo tri ljudske vrline: osjećaj stvarnosti (objektivnost), odvažnost i odgovornost, V. Frankl je mišljenja da “svakoj od tih vrlina može podrediti jedan od triju psihoterapeutskih smjerova koji su izrasli na bečkom tlu”.²² Riječ je o psihoanalizi, individualnoj psihologiji i egzistencijalnoj analizi.

Za psihoanalizu S. Freuda, koja se prema Franklovu mišljenju može podrediti prvoj od spomenutih ljudskih vrlina – objektivnosti, temeljni uvid se zasniva na mišljenju da je sve psihičko isprva nesvjesno. Naime, nesvjesni procesi su primarni psihički procesi, dok su svjesni procesi sekundarni. O tome H. Küng piše: “Freud je otkrio: u normalnom slučaju svijest, jastvo, više ili manje intenzivnim razračunavanjem odbija nesvjesne, zazorne nagonske pobude; energija se oduzima ili odvodi. No u određenim se slučajevima takve nagonske pobude uopće ne pripuštaju razračunavanju: primarnim obrambenim mehanizmom jastva unaprijed se odbijaju te se zajedno s njihovim punim energijskim nabojem – zbroj energija ostaje stalan! – premještaju u ono nesvjesno, *potiskuju se*. Posljedice: dolazi do nadomjesnog zadovoljenja – u obliku snova ili čak tjelesnih neurotičnih simptoma.”²³ Freud je u daljnjem postupku našao put liječenja duševnih bolesti otkrivanjem nesvjesnih, neriješenih traumatičnih doživljaja i artefakta. U

---

²¹ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 90.

²² V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 12.

²³ H. Küng, *Postoji li Bog?*, Zagreb, 1987., str. 149-150.

Freudovoj psihoanalizi i pomoću nje treba tamo gdje je "Ono" nastati "Ja", tj. na mjesto nesvjesnoga mora stupiti svjesno. Ono što je potisnuto u nesvjesno treba učiniti svjesnim tako da se uklone "potiskivanja".²⁴ U konačnici psihoanaliza gleda na pacijenta kao da njime vladaju neki mehanizmi, a liječnik bi bio tu kao onaj koji s tim mehanizmima umije rukovati, koji vlada tehnikom kojom se ti poremećeni mehanizmi mogu opet staviti u red. Dakle, ako se pacijent shvati kao nekakav stroj, onda bi mu i mogao zatrebati liječnik-tehničar.

U konačnici, Frankl smatra da psihoanaliza na cjelinu ljudske duše gleda "atomistički, jer je zamišlja kao da se sastoji od pojedinih elemenata, raznih nagona, koji se opet sastoje od djelomičnih nagona – odnosno od nagonskih komponenata. I tako se psihičko ne samo atomizira nego i potpuno anatomizira: analiza duševnosti promeće se upravo u njezinu anatomiju. I tako se duša – čovjekova osoba – i njezina cjelovitost nekako razara: psihoanaliza čovjeka 'depersonalizira'".²⁵ Međutim, psihoanaliza ne samo da je atomistička nego je i energetska, tj. stalno operira pojmovima nagona i dinamike afekta. Po tom mišljenju instinkti djeluju kao paralelogram sila u mehanici, pa ne čudi da i sam Freud psihoanalitičare smatra nepopravljivim mehanicistima i materijalistima. Kritički se osvrćući na takvo stajalište psihoanalize, Frankl kaže da "u smislu takve atomizirane, energetske i mehanizirane koncepcije čovjeka, psihoanaliza konačno u njemu gleda automatizam duševnog aparata".²⁶

Individualna psihologija Alfreda Adlera lako se može, prema Franklovu mišljenju, podrediti vrlini odvažnosti, jer "ona sama na svoj terapijski postupak gleda kao na pokušaj

---

²⁴ Ili kako to Frankl kaže: "U svakom slučaju pojmu potiskivanja unutar psihoanalize pripada uvijek središnje značenje, i u tom smislu ograničavanja svjesnog Ja od nesvjesnog Ono. U neurotskom simptomu psihoanaliza vidi prijetnju tomu Ja kao svijesti, slabljenje njegove moći, i shodno tome analitička terapija se trudi da otme nesvjesnomu potisnute doživljajne sadržaje, vrati ih svijesti i tako za čovjekovo Ja izbori više moći." V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 20-21.

²⁵ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 13.

²⁶ *Isto*, str. 15.

bodrenja, s nakanom da pacijentu pomogne prevladati osjećaj manje vrijednosti – koji ona drži odlučujućim ako ne i jedinim patogenim faktorom”.²⁷ Polazište Adlerove teorije nije konflikt između “ja” i seksualnog nagona, nego težnja za prevladavanjem, koja se nalazi već kod djeteta koje se bori za priznanje odraslih, te je tako došao do otkrića osjećaja manje vrijednosti koje se neprestano pothranjuje novim negativnim životnim iskustvom što ljude prijeći u postizanju njihovih ciljeva, a “kompenziraju” se i često “prekompenziraju” nagonom za važenje.²⁸

Suprotstavljajućiseosobitopsihoanalitičkojkoncepcijiautomatizma duševnog aparata Franklova egzistencijalna analiza, koja bi se u kontekstu Schnitzlerovih vrlina priklonila vrlini osjećaja odgovornosti, vidi u čovjeku autonomnost duhovne egzistencije. Egzistencijalna analiza “ljudsko biće shvaća kao odgovorno biće, a samu sebe kao ‘analizu odgovornosti’”.²⁹ Dok se psihoanaliza trudi da u čovjeku osvijesti duševno, logoterapija se trudi osvjestiti ono duhovno, “pri čemu se u svojoj specifikaciji kao egzistencijalna analiza trudi da čovjeku dovede u svijest prije svega odgovornost kao bitnu osnovu ljudske egzistencije. Odgovornost uvijek znači: odgovornost

---

²⁷ Isto, str. 12. “Analogno pojmu potiskivanja u psihoanalizi, glavnu ulogu u individualnoj psihologiji igra pojam aranžmana. U aranžmanu se neurotičar pokušava iskupiti; ovdje dakle ne nastoji nešto učiniti nesvjesnim, nego sam sebe učiniti neodgovornim. Simptom mora tako reći preuzeti odgovornost, mora bolesnika lišiti odgovornosti. Iz aspekta individualne psihologije on znači (kao aranžman) pokušaj opravdanja pacijenta pred zajednicom ili (kao tzv. legitimacija bolesti) pred samim sobom.” V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 21.

²⁸ Za psihoanalizu neuroza u konačnici znači ograničenje čovjekova Ja u smislu svijesti, a za individualnu psihologiju ograničenje toga Ja u smislu odgovornosti. I psihoanaliza i individualna psihologija vide tako tek jednu stranu ljudskog bitka, jedan moment ljudske egzistencije, a tek oba aspekta zajedno daju istinitu sliku čovjeka.

²⁹ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 15.

³⁰ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 57. Pitanje smisla postavlja se čovjeku u svim fazama njegova življenja. U svoj svojoj radikalnosti javlja se npr. u pubertetu, dakle u vrijeme kad se mladom čovjeku u njegovom duhovnom sazrijevanju i borbi otvara bitna problematika ljudskog opstojanja. Ali, pitanje o smislu života nije tipično samo za godine sazrijevanja, nego to ponekad donosi sudbina, npr. nakon nekog potresnog doživljaja.

prema nekom smislu”.³⁰ Kao što smo u uvodu ovog rada već rekli, pitanje smisla života, postavljeno izravno ili neizravno, istinsko je ljudsko pitanje, koje ne može biti izraz nečega bolesnoga u čovjeku, kao što to misli Freud, već naprotiv, izraz zdravlja i onoga najljudskijeg u čovjeku.

Frankl se trudi pokazati kako ljudski život ima karakter zadaće i, istodobno, kako egzistencija ima karakter odgovora. Specifičnost života kao zadaće sastoji se u tome što se zadaća mijenja ne samo od čovjeka do čovjeka, što bi bilo u skladu s jedinstvenošću svake osobe, nego se mijenja iz sata u sat, prema neponovljivosti svake situacije. Zadaća koju čovjek mora ispuniti u svom životu, uvijek je načelno prisutna i nikad nije principijelno neispunjiva. Stoga je Franklovoj egzistencijalnoj analizi stalo do toga da “čovjeku omogući doživjeti svoju odgovornost za ispunjenje vlastitih zadaća. Što više bude shvaćao da je život zadaća, to će mu život izgledati bogatiji smislom. Dok čovjek koji nije svjestan svoje odgovornosti uzima život kao puku datost, egzistencijalna analiza uči da se život gleda u njegovoj zadanosti”.³¹ Svaka ljudska osoba je jedinstvena, a i svaka pojedina njezina životna situacija je nešto neponovljivo. Na tu jedinstvenost i neponovljivost upućena je svaka konkretna zadaća nekog čovjeka. Svaki čovjek u svakom času može imati samo jednu jedinu zadaću, ali upravo ta jedinstvenost tvori apsolutnost te zadaće.

U tom kontekstu besmisleno je pitanje o smislu života uopće, tj. ako se neodređeno misli na život kao takav, a ne na svoju konkretnu egzistenciju. Život je onaj koji postavlja pitanja čovjeku. “Čovjek nema što pitati, on je taj koga život pita, onaj koji životu treba odgovarati, koji treba biti odgovoran za život. Odgovori koje čovjek daje mogu biti samo konkretni odgovori na konkretna životna pitanja’. U odgovornosti opstojanja daju se odgovori na njih, u samoj egzistenciji ‘vrši’ čovjek odgovaranje na njezina vlastita pitanja.”³² To znači da na pitanja koja mu život postavlja čovjek odgovara djelatno, tj. da na njih može jedino aktivnošću odgovoriti, preuzimajući odgovornost za

---

³¹ Isto, str. 97.

³² Isto, str. 99.

vlastitu egzistenciju, koja je doista naša samo ako za nju preuzimamo odgovornost. Frankl nastavlja: "Ali odgovornost za vlastitu egzistenciju nije samo odgovornost 'djelom', ona je također odgovornost *hic et nunc* - u konkretnosti svačije osobe i u konkretnosti svačije trenutačne situacije. Za nas je, stoga egzistencijalna odgovornost uvijek odgovornost *ad personam* (osobna) i *ad situationem* (u danim okolnostima)."³³

Dakle, iskonska je činjenica da je ljudsko opstojanje odgovorno opstojanje; u egzistencijalnoj analizi odgovornost se pokazuje kao nešto što izrasta iz konkretnosti situacije i osobe i raste s tom konkretnošću, što znači da odgovornost raste s jedinstvenošću osobe i neponovljivošću situacije; jedinstvenost i neponovljivost su konstitutivni smisao ljudskog života. U oba ta bitna momenta njegove egzistencije manifestira se ujedno i konačnost čovjeka, što nas upućuje na činjenicu o smrti čovjeka. Nekima se čini da činjenica o smrti stavlja u pitanje sav život i čini ga besmislenim. Međutim, Frankl smatra da smrt ne može poništiti smisao života. Naprotiv: "Konačnost, prolaznost, nije samo bitno obilježje ljudskog života nego i konstitutivno za njegov smisao. Smisao ljudskog postojanja temelji se na njegovom nepovratnom karakteru. Životnu odgovornost čovjeka možemo stoga shvatiti samo ako je razumijevamo kao odgovornost s obzirom na prolaznost i neponovljivost."³⁴

2.1.2. Specijalna egzistencijalna analiza

Specijalna egzistencijalna analiza³⁵ predstavlja posebno analiziranje duševnih bolesti u odnosu prema odgovornosti. Svaki neurotski simptom prema ovoj analizi ima četverostruke korijene koji izviru iz jedne od četiriju bitno različitih dimenzija ljudskog bitka. O tome Frankl kaže: "Tako nam se neuroza istovremeno pokazuje kao posljedica nečeg fizičkog, kao izraz nečeg psihičkog, kao sredstvo unutar socijalnog polja sila i

---

³³ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 16.

³⁴ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 113.

³⁵ Opširnije usp. *Isto*, str. 212-280.

konačno kao modus egzistencije. Tek s posljednjim momentom dana je uporišna točka za egzistencijalnoanalitički postupak.”³⁶ Egzistencijalna analiza, za razliku od individualne psihologije, koja smatra da neuroza ima prvotnu zadaću odvratiti čovjeka od njegove životne zadaće, ne vjeruje u finalnu funkciju neuroze, ali ipak vidi svoju vlastitu terapijsku zadaću u tome da čovjeka dovede do njegove životne zadaće, jer će se on tada to prije i lakše osloboditi neuroze. Naime, egzistencijalnoj analizi stalo je do toga da čovjeku omogućući doživjeti svoju odgovornost za ispunjenje vlastitih zadaća.

Sve bolesti našega vremena imaju svoj glavni uzrok u tome što suvremeni čovjek ne poznaje smisao svoga života. Svako vrijeme ima svoje neuroze, a neuroza našega vremena je osjećaj besmisla. Ono čine je zaokupljen suvremeni čovjek jesu egzistencijalna pitanja koja su usko povezana s osjećajem besmislenosti, s osjećajem praznine, s onim što Frankl naziva “egzistencijalni vakuum”,³⁷ a što je široko rasprostranjena pojava našega vremena, te se može reći da je porastao do dimenzija fenomena svjetskih razmjera. Ta je pojava donekle razumljiva, a temelji se na dvostrukom gubitku koji je čovjeka snašao otkad je postao pravo ljudsko biće. “U početku ljudske povijesti čovjek je izgubio neke osnovne životinjske nagone, koji određuju životinjsko ponašanje. Sigurnost instinkta oduzeta je čovjeku zauvijek: On mora odabirati. Osim toga, čovjek je pretrpio i drugi gubitak u svojem nedavnom razvoju: tradicije koje su donedavno podržavale njegovo ponašanje, sada naglo slabe.”³⁸ Dakle, za razliku od životinje, čovjeku instinkt ne govori što treba činiti, a nestala je i tradicija koja bi mu sugerirala što treba činiti. Tako se čini da čovjek “pravo i ne zna što upravo *hoće* činiti. Stoga se događa da čovjek ili *hoće* jedino ono što drugi čine – i tada je to konformizam, ili pak čini samo ono što drugi od njega zahtijevaju – i to je onda totalitarizam”.³⁹ Frankl smatra da se egzistencijalni vakuum

³⁶ Isto, str. 212.

³⁷ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 76.

³⁸ V. Frankl, *Osnovni pojmovi logoterapije*, str. 92.

³⁹ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 77.

može kriti pod različitim “maskama”. Tako se frustrirana volja za smisao kompenzira voljom za moć, tj. voljom za novcem. U drugim slučajevima se frustrirana volja za smislom zamjenjuje voljom za užitkom, tj. egzistencijalna frustracija završava u seksualnoj kompenzaciji.

Egzistencijalni vakuum koji se doživljava kao stanje dosade, opipljivo se uočava npr. u primjeru “nedjeljne neuroze”, kad su ljudi potišteni jer nedjeljom postaju svjesni praznine svog života, koju preko tjedna ne zamjećuju zbog posla, termina i zaglušujuće buke mnogih drugih obveza. U nedjelju, kada se na kratko vrijeme zaustavi čovjekova poslovna aktivnost, često izlazi na vidjelo sva bescilnost, nesadržajnost i besmislenost njegove egzistencije. Veliki broj samoubojstava ili pokušaja samoubojstva mogu se protumačiti upravo takvim egzistencijalnim vakuumom. Čini se da se rasprostranjenost omladinskog kriminaliteta, alkoholizma, narkomanije i sve većeg broja samoubojstava ne može razumjeti bez egzistencijalnog vakuuma. Taj osjećaj besmisla znatno je prošireniji među mladima, osobito među akademskom omladinom, što ne znači da stariji ljudi, nezaposleni i umirovljenici ne upadaju u takve krize. Dapače.⁴⁰ Sve te pojave događaju se često usred izobilja, u društvima izobilja, tj. unatoč svem blagostanju i izobilju u kojemu živi suvremeni čovjek.

Spomenuti osjećaj besmislenosti, ne samo da ne stagnira nego raste, sve se više širi. Čovjekov osjećaj da je izgubio smisao života pojava je koja se ne zaustavlja ni pred kojim određenim društvenim sustavom, tj. ne ograničuje se samo na najrazvijenije zemlje kapitalističkog svijeta nego je itekako prisutna i u tranzicijskim i komunističkim zemljama, isto kao što se ne zaustavlja ni pred kojom društvenom klasom. Društvo

---

⁴⁰ Psihološko promatranje nezaposlenih ljudi navelo je Frankla da uvede pojam neuroze nezaposlenosti, imajući u vidu da nezaposlenici postaju sve depresivniji i apatičniji. Oni su sve nezainteresiraniji, a njihova inicijativa sve više kopni. Apatija, koja je najgore duševno stanje, čini ljude nesposobnima da prihvate ruku pomoćnicu koja im se može ponuditi. Zbog nezaposlenosti, čovjek se osjeća nekorisnim i smatra da mu život nema smisla jer je bez posla. Na taj način nezaposlenost postaje plodno tlo za razvijanje neuroze.

svakog oblika blagostanja živi u uvjerenju da namiruje sve čovjekove potrebe. I ne samo to, potrošačko društvo stvara u čovjeku i nove potrebe, ali jednu potrebu ne zadovoljava, a to je čovjekova potreba za smislom, tj. njegova volja za smislom koja je u današnjim društvenim uvjetima frustrirana. "Današnja tzv. 'kriza usred života' jest kriza smisla – upravo zato što ljudi (na svom životnom vrhuncu) imaju dovoljno *od čega* živjeti, ali ne znaju *za što* živjeti."⁴¹ Najveći dio takvih ljudi, premda su bili fizički i psihički zdravi, premda su živjeli u dobrim ekonomskim prilikama i u najboljem skladu sa svojim obiteljima, a u društvenom su životu bili aktivno angažirani i mogli su biti zadovoljni vlastitim akademskim uspjesima, budući da nisu u svom životu otkrili smisao, pokušali su izvršiti samoubojstvo. To znači da problemi, poteškoće, bolest i patnja nisu dovoljan razlog da se čovjek pokuša ubiti. Frankl kaže: "Nade li čovjek svoj smisao, tada će on – ako se za to pokaže potreba – biti spreman za nj i trpjeti. I obratno, ako nije spoznao nikakav smisao života ... radi kojega bi se odricao, prihvaćao trpljenje, doprinosa žrtve pa i žrtvu života, tada on za život ne mari kako mu god on izvana bio sjajan, pa će ga – u nekim okolnostima – jednostavno odbaciti."⁴²

Osim industrijskoga i potrošačkog društva koje frustrira volju za smislom Frankl naglašava ulogu znanosti koja tu volju za smislom jednostavno ignorira. U svom tumačenju čovjeka znanosti još uopće nisu stigle do svojega autentičnog objekta, do onoga istinskog *humanuma*. Ne bave se likom zbiljskoga čovjeka, nego ga "prikazuju kao biće koje ili jedino reagira na podražaje (bihavioristički model), ili jedino svoje nagone abreagira (psihodinamički model). Po tim shvaćanjima, čovjeku nije ni do kakve stvari i ni do kakvog partnera, nego su mu i stvari i partner samo sredstvo za vlastiti cilj, oni mu jedino valjaju da se na njima abreagira i na taj način oslobodi svojih nutarnjih napetosti".⁴³ Na taj način se zaboravlja na već spominjanu samotranscendenciju čovjeka, koji sebe može

---

⁴¹ Isto, str. 80.

⁴² Isto.

⁴³ Isto, str. 81.

ostvariti jedino ako sebe zaboravi, tj. samoostvarenje čovjeka može se postići jedino pod cijenu samotranscendencije.

Danas živimo u vremenu specijalista, a ono što nam oni pružaju samo su partikularne perspektive i aspekti stvarnosti. "Od drveća rezultata istraživanja istraživač više ne vidi šumu stvarnosti. ... Ali, opasnost uopće nije u tome što se istraživači specijaliziraju, nego što specijalisti – generaliziraju."⁴⁴ U tom kontekstu govori se o redukcionizmu, koji čovjeku oduzima smisao, a kojega on naziva današnjim nihilizmom, koji se "ne demaskira brbljanjem o ništavilu, nego se maskira frazom 'ništa drugo nego'".⁴⁵ Riječ je o teoriji da je čovjek samo rezultat bioloških, psiholoških i socioloških uvjeta, odnosno da je čovjek proizvod naslijeđa i sredine, čime se pretvara u robota. Redukcionizam svodi sve ljudsko ponašanje na psihodinamične procese, na biokemijske ili na socioekonomske procese. On nas želi uvjeriti kako čovjekovo ponašanje "nije ništa drugo nego" rezultat i proizvod nečega drugoga, tj. da je proizvod ili "žrtva" vanjskih ili nutarnjih odnosa. Zbog svega toga, Frankl definira redukcionizam kao "nazoviznanstveni postupak kojim se specifično humani fenomeni reduciraju na subhumane ili se iz njih deduciraju. Pa kako bi se redukcionizam uopće i mogao definirati nego kao subhumanizam".⁴⁶ Istina, čovjek je ograničeno biće i njegova je sloboda ograničena. To nije sloboda od uvjeta, nego sloboda da zauzme stajalište prema uvjetima.

Ljudski život, kao i sve u svijetu, ima smisao i zadržava ga u svim uvjetima i okolnostima. Dakle, unatoč često osjećaju besmislenosti, život ipak jest i ostaje smislen, pa tako i bol, patnja, krivnja i sama smrt imaju smisla. Patnja, nevolja pripada životu kao i sudbina i smrt i odvojiti ih od života, značilo bi životu oduzeti formu, obličje. "*Tek pod udarcima malja sudbine, u užarenju patnje njome izazvane, život dobiva*

---

⁴⁴ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 41.

⁴⁵ *Isto*. Kao neurolog Frankl se slaže s time da se može uzeti model kompjutera za središnji živčani sustav, ali pogreška nastaje kad se tvrdi da čovjek nije ništa drugo nego kompjutor. Čovjek možda jest kompjutor, ali je on istodobno beskrajno više od kompjutera.

⁴⁶ *Isto*, str. 42.

lik i obličje. Smisao sudbine koju podnosi neki čovjek jest dakle da je on, prvo, oblikuje – gdje je to moguće – i drugo, da je podnosi – kad je to nužno.”⁴⁷ Bolest ima smisao, ali njezin smisao ne leži u njoj samoj, nego u načinu trpljenja. Kad smo konfrontirani s neizbježnom situacijom, tj. sa sudbinom koju ne možemo izmijeniti, kao što je npr. neizlječiva bolest, tada nam se pruža šansa da ispunimo najdublji smisao, smisao trpljenja. A tu je važan naš stav prema trpljenju, stav kojim svoje trpljenje primamo. Zato Frankl kaže: “Trpljenje prestaje biti trpljenje u času kad dobije smisao – npr. smisao žrtve.”⁴⁸

Među stvari za koje se čini da oduzimaju smisao čovjekovu životu, pored trpljenja, ubrajaju se umiranje i smrt, kao činjenična datost čovjeka od koje nitko ne može pobjeći. Ne čudi što je činjenica smrti uzrok najdubljih ljudskih frustracija, jer kakav smisao ima život, ako nas na kraju čeka smrt. Čini se da smrt dovodi u pitanje sav život, da je sve na kraju besmisleno jer smrt uništava sve proživljeno. Međutim, Frankl smatra da ni činjenica smrti ne može život učiniti besmislenim, nego upravo suprotno. Jer kad bismo bili besmrtni, mogli bismo svaki posao odgađati do u beskonačnost. Budući da smo u svijetu vremenski konačni, ograničeni, prisiljeni smo iskorištavati, a ne propuštati prilike i šanse koje nam se u životu pružaju svakoga trenutka, svakoga dana. K tome, smisao ljudske egzistencije temelji se u njezinu nepovratnom karakteru. Odgovornost je usko povezana s prolaznošću i svatko je odgovoran za odluke koje donosi. Sve što se jednom učini, više se ne može ispraviti i ponoviti, postaje povijest i vječno je, tj. zauvijek je negdje zapisano. O tome Frankl kaže: “Sve zajedno je prolazno; sve jednostavno prolazi. Pa ipak, gledamo li s druge strane, sve je vječno. I više od toga, sve samo po sebi postaje vječno. ... No, mi samo moramo preuzeti odgovornost za ono što smo izabrali da postane dio prošlosti, za što smo se odlučili da uđe u vječnost.”⁴⁹

---

⁴⁷ Isto, str. 156.

⁴⁸ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 97.

⁴⁹ V. Frankl, *Nečujan vapaj za smislom*, Zagreb, 1987., str. 105-106.

2.2. Liječenje pomoću smisla (logoterapija)

Opća egzistencijalna analiza, koja želi biti svestrana analiza životne problematike, i specijalna egzistencijalna analiza kao posebno analiziranje duševnih bolesti u odnosu na odgovornost, navela je Frankla na uvođenje jedne nove psihoterapeutske metode, koju je nazvao *logoterapija*. Sama riječ označava samu bit metode: liječenje (grčki = *therapia*) pomoću smisla (grčki = *logos*). O logoterapiji kao metodi liječenja smislom Frankl kaže: "Doslovan prijevod izraza 'logoterapija' jest 'liječenje smislom'. Taj bi se izraz mogao prevesti i kao 'iscjeljivanje smislom', no to bi dalo prejak vjerski naglasak koji u logoterapiji nije neophodno prisutan. Logoterapija je u svakom slučaju psihoterapija usre-dotočena na smisao."⁵⁰

Logoterapija nije, kao psihoanaliza, retrospektiva i introspektiva, već u središtu njezina zanimanja stoji pretežno budućnost, tj. zadaće i smisao što ih pacijent u svojoj budućnosti treba ispuniti. U logoterapiji se pacijent suočuje sa smislom svojega života i prema njemu se orijentira. Neurotičar je čovjek koji se trudi ne biti svjestan svojih životnih zadaća, a ako ga se učini svjesnim njegovih zadaća, tj. njegova životnog cilja, umnogome se pridonosi svladavanju njegove neuroze. Dakle, logoterapija se usredotočuje na smisao čovjekove egzistencije i na njegovo traženje tog smisla. Ona želi udovoljiti potrebama čovjeka, u njegovim patnjama, bolestima, strahovima. U tom smislu i "liječničko dušobrižništvo"⁵¹ ima vrlo značajnu ulogu. Frankl konstatira: "*Psihoterapija, a posebno psihoanaliza, htjela je biti svjetovna ispovijed; logoterapija, posebno egzistencijalna analiza, želi biti liječničko dušobrižništvo.*"⁵² Ne želeći da ga se pogrješno shvati, on smatra da liječničko dušobrižništvo ne može biti nadomjestak za religiju, a ne želi biti ni nadomjestak za psihoterapiju, tj. psihoanalizu, nego samo njezina nadopuna. Već i razgovor s čovjekom koji ima problema, ma koje naravi oni bili, dragocjen je. Naime,

---

⁵⁰ Isto, str. 17.

⁵¹ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 281.

⁵² Isto.

svaka je ispovijed dobra: "Priopćena patnja jest 'podijeljena' patnja."⁵³ Liječničko dušobrižništvo nikako nije ni nadomjestak onoga pravog, tj. svećeničkog dušobrižništva. Ipak je u nekim situacijama liječnik prisiljen vršiti liječničko dušobrižništvo, tj. često mora poduzimati izrazito dušobrižničke zahvate. Naime, liječniku se mnogo puta nameće potreba da osim u bolesti savjetuje nekoga u njegovoj životnoj nevolji i tjeskobi umjesto dušobrižnika. Međutim, on time ne zamjenjuje svećenika, niti nadomješta vjeru, nego samo proširuje njezine mogućnosti, te budi u bolesniku svijest o vlastitoj odgovornosti, ne preuzimajući njegovu odgovornost na sebe. U tom smislu Frankl opominje: "Liječnik nikada ne smije bolesnika *osloboditi odgovornosti, prebaciti je na sebe*, ne smije nikada unaprijed donositi odluke niti ih nametati bolesniku. Naprotiv, upravo je zadaća egzistencijske analize dovesti bolesnika do toga da samostalno iz vlastite osviještene odgovornosti prođre do vlastitih zadaća i pronađe sad ne više nepoznat, nego jedinstven i neponovljiv smisao svojeg života. Čim čovjeka dovedemo do toga, on će na pitanje o smislu opstojanja pružiti konkretan i ujedno stvaralački odgovor. Tada je naime dospio do ondje gdje se 'odgovor priziva na odgovornost'."⁵⁴

2.2.1. Volja za smisao

Upravo u nastojanju da se u životu pronađe smisao Frankl vidi primarnu motivacijsku snagu u čovjeku, koju on naziva "*volja za smisao*",⁵⁵ smatrajući je primarnom silom u čovjekovu životu. Volji za smisao treba pripisati ono što se naziva cijena preživljavanja. To je cijena koju je Frankl ponio kući iz Auschwitzta i Dachaua. Naime, "Najsposobniji da prežive

⁵³ Isto. Liječničko dušobrižništvo nikako nije nadomjestak onog pravoga, tj. svećeničkog dušobrižništva. Ipak je u nekim situacijama liječnik prisiljen vršiti liječničko dušobrižništvo, tj. često mora poduzimati izrazito dušobrižničke zahvate. Naime, liječniku se mnogo puta nameće potreba da osim u bolesti savjetuje nekoga u njegovoj životnoj nevolji i tjeskobi umjesto dušobrižnika.

⁵⁴ Isto, str. 294.

⁵⁵ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 88.

– čak i u onim graničnim situacijama – bili su oni koji su bili usmjereni na budućnost, na nešto što ih čeka ili na nekoga tko ih očekuje. ... Logoraše je na životu konačno održala – volja za smisao.”⁵⁶ Ta čovjekova težnja za smislom nije tek sekundarna racionalizacija njegovih nagonskih težnja, nego primarna sila u njegovu životu. I ne samo to. Frankl kaže: “Usuđujem se reći da čovjeku ništa na svijetu tako djelotvorno ne pomaže – pa i u najgorim uvjetima egzistencije – kao spoznaja da njegov život ima smisao.”⁵⁷

No, danas je ta volja za smislom jako često frustrirana, te se s tim u svezi govori u logoterapiji o egzistencijalnoj frustraciji, a pacijenti koji imaju tu dijagnozu obično se žale na osjećaj besmislenosti ili na unutarnju prazninu. U logoterapijskoj terminologiji tada je riječ o već spominjanom pojmu egzistencijalnog vakuuma, koji se označava kao suvremena kolektivna neuroza, a “za taj tip neuroze logoterapija upotrebljava izraz ‘noogena neuroza’ – za razliku od običnih neuroza, tj. psihogenih neuroza. Noogene neuroze ne potječu iz psihološke, nego iz noološke (od grčke riječi ‘nous’ koja znači: duh) dimenzije ljudske egzistencije”.⁵⁸ Noogena neuroza, kao logoterapijski pojam, odnosi se na duhovnu jezgru čovjekove osobe kao specifičnu ljudsku dimenziju, te nema, barem ne u prvom redu, religiozno značenje.

Što se može učiniti kada pacijent počne tražiti smisao svoga života? Franklovo stajalište je da se na pitanje o smislu ljudskoga života ne može odgovoriti općenito, jer se taj smisao razlikuje od čovjeka do čovjeka. Svatko u životu ima svoj specifičan poziv ili osobitu misiju da ostvari konkretnu zadaću, u čemu ga nitko ne može zamijeniti, te ne bi trebalo

---

⁵⁶ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 83.

⁵⁷ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 90. Za spomenuto Frankl uzima situaciju u koncentracijskim logorima u kojima se čovjek mogao uvjeriti da su oni koji su bili svjesni zadaća što ih u životu čekaju bili sposobni preživjeti, te spominje vlastiti premjer. Kad je dospio u koncentracijski logor u Oswiecimu bio mu je oduzet rukopis djela *Liječnik i duša* koji je već bio spreman za tisak. Jaka želja da ponovo napiše taj rukopis pomogla mu je da preživi sve surovosti logorskog života.

⁵⁸ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 90.

tražiti apstraktni smisao života. Mogućnost ispunjenja smisla uvijek je jedincata, a iz te jedincatosti proizlazi i to da je smisao neprestano drugačiji. "Svaki nas dan, svaki sat čeka s novim smislom, i svaku osobu čeka njezin osobiti smisao. Smisao je neprestano drugačiji – ali on uvijek *postoji*, sve do kraja. Jer nema osobe kojoj život nije pripremio neku zadaću, i nema situacije u kojoj nam život ne bi nudio kakvu mogućnost smisla."⁵⁹ Dakle, svaka pojedina životna situacija jest čovjeku upućen izazov. To znači da se smislom ne obuhvaća samo određena situacija nego i određena osoba koja se nalazi u toj situaciji. "Drugim riječima, smisao se ne mijenja samo od dana do dana, od sata do sata – nego se mijenja i od čovjeka do čovjeka. To je smisao *ad situationem* i *ad personam*."⁶⁰ Ne pita čovjek sam za smisao života, nego život njemu postavlja pitanja na koja on mora odgovoriti. Odgovoriti može životu jedino tako da odgovara za svoj život, dakle da bude *odgovoran*, u čemu logoterapija vidi bit čovjekove egzistencije.⁶¹

Postavlja se pitanje o tome može li se smisao čovjeku dati ili mu ga vratiti i tko je pozvan da to učini. Jesu li to psihijatri ili netko drugi? Frankl odgovara: "Smisao se uopće ne može dati, a najmanje ga mogu dati psihijatri. ... Nego smisao treba naći, i uvijek ga jedino svatko za sebe može pronaći."⁶² Zbog toga on i kaže: "Samo po sebi se razumije da se smisao života ne može liječnički propisati. Nije zadaća liječnika da daje smisao životu pacijenta. Ali njegova zadaća može svakako biti da putem egzistencijalne analize osposobi bolesnika za pronalaženje smisla u životu, a ja mislim da smisao valja svaki put naći, da se dakle ne može više-manje namjerno u nešto postaviti."⁶³ Pri nalaženju smisla riječ je o otkrivanju neke mogućnosti ispred pozadine stvarnosti. Naime, riječ je o mogućnosti da

---

⁵⁹ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 87.

⁶⁰ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 66.

⁶¹ Naglašavanje odgovornosti izraženo je logoterapijskim kategoričkim imperativom koji glasi: "Živi tako kao da sad živiš drugi put, i kao da si prvi put počinjao one pogreške koje bi i sada mogao počinuti." *Isto*, str. 94.

⁶² V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 86.

⁶³ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 304-305.

se stvarnost izmijeni. Ta je mogućnost uvijek neponovljiva i jedincata, iz čega slijedi da je mogućnost ispunjenja smislom prolazna, da je ispunjena "kairosom". Ako je ne ostvarimo, tada nam je ona zauvijek propala. Međutim, ako smo je ostvarili, tada smo je ostvarili jednom zauvijek i ona je pohranjena u prošlosti.

Smisao se ne može dati, a ne može se reći ni što je smisao. Ali, ono što možemo jest "objasniti *da* život ima smisao – i štoviše, da život zadržava smisao u svim uvjetima i okolnostima, da dakle – unatoč osjećaju besmislenosti – život ipak jest i ostaje smislen – sve do njegova posljednjeg trenutka. Zaista je to temelj logoteorije na kojoj se onda zasniva logoterapija. To je temelj nauke o smislu (Sinn-Lehre) – kojom se možemo služiti u borbi protiv praznine smisla (Sinn-Leere)".⁶⁴ Konstatirajući da se smisao ne može dati, nego da se mora naći, Frankl ide korak dalje i kaže da se smisao može naći, "i to nezavisno od spola i starosti nekog čovjeka, nezavisno od kvocijenta njegove inteligencije i njegove naobrazbe, od strukture njegova karaktera i njegove sredine, a napokon se dokazalo da čovjek može naći smisao života čak nezavisno od toga je li on religiozan ili nije i – ako je religiozan – nezavisno od toga kojoj konfesiji pripada".⁶⁵ U traženju smisla čovjeka vodi njegova savjest za koju Frankl kaže da je organ smisla, te bi ju se moglo definirati kao "sposobnost da osjetimo neponovljivi i jedincati smisao koji se krije u nekoj situaciji. Otkrivajući jedincati smisao neke situacije, savjest očito u njoj uviđa određen oblik ... i to na temelju (kako mi kažemo) volje za smisao."⁶⁶

Prema logoterapiji, životni smisao možemo naći na trima kolosijecima. To se može dogoditi ostvarujući neko djelo, doživljavajući neku vrijednost i trpeći. Prvi način nalaženja smisla je po sebi jasan. Drugi način sastoji se u doživljavanju nečega s područja prirode, kulture ili u doživljavanju nekoga,

---

⁶⁴ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 87.

⁶⁵ *Isto*, str. 89.

⁶⁶ V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 66. Međutim, savjest može čovjeka zavesti i u zabludu. "Štoviše, sve do svog posljednjeg daha ne zna čovjek sa sigurnošću je li smisao svog života ispunio ili se pak prevario: ignoramus et ignorabimus (ne znamo niti ćemo znati)." *Isto*.

tj. u ljubavi, koja je jedina način da shvatimo drugo ljudsko biće u najskrovitijoj jezgri njegove osobnosti. Slobodi volje i volji za smislom pridružuje se smisao patnje i trpljenja kao treći stup na kojem počiva logoterapija.

2.2.2. Smisao trpljenja

Viktor Frankl svoju je metodu liječenja pomoću smisla najbolje provjerio u strašnim uvjetima koncentracijskih logora, u kojima su logoraši kao mučenički likovi dokazali da pravo trpljenje znači nutarnje ostvarenje. Tim ljudima je život stvaranja i život uživanja potpuno uskraćen, ali im je duhovna sloboda, koja im se nije mogla oduzeti, pružala do posljednjeg daha mogućnost da svoj život osmisle. Dakle, smisao ima ne samo stvaralački i uživalački život, nego “ako život uopće ima smisla, onda mora imati svoj smisao i trpljenje. Tà patnja spada nekako u život ... isto kao i sudbina i umiranje. Nevolja i smrt objedinjuju istom ljudski život u jedinstvenu cjelinu”.⁶⁷ Za život svakoga pojedinca, koji svakako ima smisla do svog kraja, od presudnog je značenja da se tom smislu preda. Jer, kako kaže Frankl, “pouka koju sam ja primio u koncentracijskim logorima i koju su, u međuvremenu, potvrdila psihijatrijska istraživanja na ratnim zarobljenicima – jest sljedeća: šansu da prežive imali su uglavnom oni koji su bili psihički usmjereni na budućnost, na neku zadaću koju u budućnosti trebaju ispuniti, na smisao kojega ih je ostvarenje u neku ruku očekivalo, ili na neku osobu koja ih je s ljubavlju čekala...”.⁶⁸ Zbog toga je svaki pokušaj da se kod logoraša podigne duševna snaga, pretpostavljao mogućnost usmjerenja na neki cilj u budućnosti za što Frankl, kao moto, navodi Nietzscheove riječi: “Tko zna *zašto živi*, podnijet će gotovo svakojako *kako da živi*.”⁶⁹ A čovjekovo je svojstvo da može egzistirati jedino u vidu budućnosti, nekako – sub specie aeterni. Zbog toga je neprestano bilo potrebno logorašima dovoditi u svijest neki

---

⁶⁷ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 66.

⁶⁸ *Isto*, str. 11.

⁶⁹ *Isto*, str. 73.

cilj, neko “zašto” njihova života, da bi bili jači u podnošenju užasnoga “kako” njihove egzistencije.

S druge pak strane, tko nije vjerovao u svoju budućnost, taj je u logoru bio izgubljen, jer je s gubitkom vjere u budućnost izgubio svoj duhovni oslonac i prepustio se tjelesnom i duševnom propadanju. O takvima Frankl piše: “Jao onome tko svome životu nije više nalazio smisla, nikakva cilja, nikakve svrhe, i prema tome – nikakva oslonca da nastavi živjeti. Ti su ljudi, bez nutarnjeg oslonca, brzo bili izgubljeni.”⁷⁰

Smisao života je bezuvjetan, jer uključuje čak i smisao trpljenja, pa je razumljivo da je moguće i ispunjenje života usprkos neuspjehu i trpljenju. I ne samo to. Frankl smatra da “u trpljenju čovjek može ostvariti najviše. Jer upravo onda kad više ne može izmijeniti situaciju, zahtijeva se od njega da izmijeni *samoga sebe*, da naime dozri, da poraste, da sebe preraste. I to je moguće sve do časa smrti.”⁷¹

2.2.3. Tehnika “paradokсне intencije”

U kontekstu liječenja pomoću smisla Frankl je uveo i jedan novi postupak, tzv. “paradokсне situacije”.⁷² Tom se tehnikom pacijent koji trpi od fobija, poziva na to da poželi upravo ono čega se boji. Ovaj postupak sastoji se u obratu pacijentova držanja, tako da svoj strah zamijeni paradoksnom nakanom, tj. težnjom za onim čega se boji. Logoterapija, razvijajući osobitu tehniku postupanja, kao polazište uzima stanje koje se u neurotičara često susreće, a to je anticipirani strah za koji je karakteristično da stvara upravo ono čega se pacijent boji. Kod toga je ironično da strah uzrokuje ono čega se čovjek boji,

---

⁷⁰ Isto, str. 73.

⁷¹ V. Frankl, *Čovjek pred pitanjem smisla*, str. 90. U tom kontekstu smrt bi bila posljednji stadij razvoja. Dakle, nijedna životna situacija, pa ni trpljenje, nije besmislena. Sve se može objasniti tako da se prividno negativne strane ljudske egzistencije – osobito ono tragično trojstvo u kojem se spajaju patnja, krivica i smrt – mogu pretvoriti i u nešto pozitivno, u neko ostvarenje, samo ako čovjek prema njima zauzme ispravan stav i držanje.

⁷² O paradokсноj intenciji kao terapijskoj tehnici Frankl piše u mnogim svojim djelima. Ovdje opširnije usp. *Liječnik i duša*, str. 240-280.

a isto tako i to da forsirana nakana sprječava da se dogodi ono što se silno želi. Riječ je o anticipiranom strahu. Na neki se simptom odgovara fobijom, fobija izaziva simptom, a simptom na to pojačava fobiju. Na taj način simptom jača.

Postupak paradoksnе intencije sastoji se u obratu pacijentova držanja, tako da svoj strah zamijeni paradoksnom nakanom, tj. težnjom za onim čega se boji. Na taj se način strahu mogu konačno potkresati krila. Ovaj postupak pretpostavlja čovjekovu sposobnost da se od sebe samoga distancira, a ta se sposobnost nalazi u osjećaju humora. Tako Frankl citira tvrdnju Gordona W. Allporta koji kaže: "Neurotičar koji se naučio sebi smijati možda je na pravom putu prema upravljanju samim sobom, možda je blizu ozdravljenju."⁷³ Čim se pacijent prestane boriti protiv svojih opsesija te ih umjesto toga nastoji ismijati pristupajući im s ironijom, primjenjujući na njih paradoksnu situaciju, začarani krug se razbija, simptom opada i napokon atrofira. Dakle, "na anticipirani strah valja reagirati paradoksnom nakanom; na hiper-intenciju i na hiper-refleksiju valja reagirati derefleksijom; derefleksija je međutim moguća jedino uz uvjet pacijentove pravilne orijentacije na njegov specifičan poziv i na njegovu životnu misiju."⁷⁴ Dakle, hiper-intencija da se zaspi, koja nastaje zbog anticipiranog straha da se neće zaspati, mora se zamijeniti paradoksnom intencijom da se ne zaspi, nakon koje će ubrzo uslijediti san.

---

⁷³ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 104.

⁷⁴ *Isto*, str. 107. Frankl navodi mnoge primjere iz svoje prakse na koji način je moguće primijeniti logoterapijsku tehniku paradoksnе intencije. Tako se može primijeniti npr. kod onoga tko je obuzet strašljivim očekivanjem besane noći, jer ne može zaspati. Jasno je da će on htjeti zaspati, ali mu upravo to htjenje ne dopušta da se smiri i zaspi. Strah od nesаницe nastaje zbog hiper-intencije da se zaspi, što onda pacijenta sprječava da uopće zaspi. Da se taj strah svlada potrebno je da bolesnik direktno odluči da će umjesto spavanja nastojati ostati budan koliko god to može. Nakon kratke terapije pacijent bi mogao biti izliječen i normalno spavati.

2.3. Nad-smisao

Frankl se u svojim djelima uglavnom ograničava na prikazivanje traženja i nalaženja onog smisla koji se uvijek odnosi na nešto neponovljivo i jedincato, a uglavnom izostavlja ono što nadmašuje taj partikularni smisao, ono što se nalazi iznad svakog smisla. Manje prostora u svojim djelima posvećuje onome što sam naziva *nad-smisao*. S druge strane, gotovo u svakom svom djelu on govori o zadnjem smislu, koji nužno prelazi i nadmašuje ograničene čovjekove intelektualne sposobnosti. U tom kontekstu se govori u logoterapiji o nad-smislu. Od čovjeka se ne traži "da podnosi besmislenost života; nego da radije prizna svoju nesposobnost shvatiti bezuvjetnu smislenost razumskim pojmovima. 'Logos' je dublji od logike".⁷⁵ Smislenost nije samo racionalistička kategorija nego i pitanje vjere. Dakle, pitanje smisla, kao i iskustvo smisla ljudske egzistencije ukazuje nam na fenomen koji nazivamo religija. To je jedan općeniti fenomen čovječanstva koji pokazuje različite forme, kako u povijesnim religijama, tako i u suvremenim svjetskim religijama. U ovom fenomenu očituje se transcendentno usmjerenje ljudskoga bića. Transcendencija je bitan element ljudskog bića. Ona obilježava čitav ljudski iskustveni svijet. Naš svijet je, doduše, uvijek ograničen, ali nikako nije jedan zatvoreni svijet. Možemo reći da je to svijet s otvorenim granicama. Svijet s raznim mogućnostima omogućuje čovjeku da se ostvaruje u svojoj slobodi. Premda znamo za ograničenja, mi uvijek pitamo dalje, pravimo nova iskustva, proširujemo svoje horizonte. Pitamo o smislu i temelju našega bića i svijeta. Stoga kažemo transcendencija se događa kroz imanenciju našega svijeta - oni stoje u jednom dijalektičkom odnosu. I filozofsko pitanje moguće je samo kao refleksija na događanje koje je već postalo iskustvo: u iskustvu religije. Budući da se čovjek ne može razumjeti sam iz svoga svijeta, on zahvaća i okreće se prema posljednjem temelju i svrsi svojega bivovanja. Odatle je religioznost u čovječanstvu antropološki vrlo značajan fenomen.

---

⁷⁵ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 100-101.

Iskustvo transcencije, kao jedne netematske i transcendentalne veličine, da bi postalo izričito svjesno i u slobodnom činu potvrđeno i ostvareno, mora sebe samo posredovati u religioznom ponašanju, tj. u religioznom govoru i djelovanju. I obratno, čitavo religiozno ponašanje živi od temeljnog transcendentnog iskustva. To ponašanje je moguće i smisljeno samo na području odakle religija uvijek nanovo posreduje transcenciju: kao religiozno iskustvo naše usmjerenosti i upućenosti (navezanosti) na Boga. Međutim, budući da transcencija čovjeka ne ulazi na odgovarajući način u konkretne forme religioznog ponašanja, ove bivaju uvijek nanovo transcendirane, korigirane i relativizirane, te time analogno i simbolično shvaćane u odnosu prema božanskoj tajni, koja se u tome istodobno i očituje i skriva.⁷⁶ To priznati i tome se povjerljivo predati, predstavlja vjeru koja nadilazi svako filozofsko znanje, ali se tek njom dohvaća zadnji temelj smisla ljudskog bivstvovanja, njegove egzistencije, a to je nad-smisao, tj. Bog.

Logoterapiji leži na srcu religija, iz jednostavnih razloga što u logoterapiji logos znači smisao. Čovjekova egzistencija uvijek nadmašuje samu sebe, uvijek upućuje na neki smisao. Bit ljudske egzistencije je u autotranscenciji ili samonadilaženju. Dakle, čovjekova je egzistencija, po svojoj biti samonadilaženje prije negoli samoostvarivanje, jer se samoostvarenje ne može postići ako ono postane samo sebi svrhom, nego se jedino može ostvariti kao popratni učinak samonadilaženja. Pod pojmom samonadilaženja misli se na temeljnu antropološku činjenicu da biti čovjekom uvijek ukazuje na nešto ili na nekoga izvan njega sama: na neki smisao koga čovjek ispunjava ili na drugo ljudsko biće koje susreće i koje se ljubi. I samo u mjeri u kojoj na taj način sam sebe transcendira, ostvaruje čovjek i sama sebe. To znači: "Čovjek je *posve čovjek* zapravo tek tamo gdje se posve predaje nekoj stvari, gdje se posve posvećuje nekoj drugoj osobi. I *posve on sam* postaje tamo gdje ne vidi i zaboravlja sama sebe."⁷⁷

⁷⁶ Opširnije usp. E. Coreth, *Was ist der Mensch*, str. 160-166.

⁷⁷ V. Frankl, *Ljebčnik i duša*, str. 209.

Svaka vjera, pa i kršćanska, promatra čovjeka u njegovom cjelokupnom djelovanju i tumači njegovo postojanje od Boga kao "zadnjeg smisla", koji postaje središte čovjekova bića. To je specifikum kršćanskog tumačenja čovjeka u njegovu odnosu prema transcenciji. Osnovni ljudski fenomeni, kao što su savjest, sloboda, odgovornost, krivnja, sudbina, patnja, odnos prema smrti i sama smrt, dobivaju sasvim drugi smisao gledaju li se otvoreno i transparentno u odnosu prema Bogu kao zadnjem i apsolutnom temelju bića i smisla. Istina, ovaj zadnji i apsolutni temelj bića i smisla čovjeku je kao ograničenom, kontingentnom biću, nedohvatljiv. Teško je dokazati Njegovu (Božju) egzistenciju, jer On nije objekt prirodnoznastvene metode. Ali, čovjek, kaže Frankl, u njega vjeruje i zna da on postoji jer ga ljubi. Međutim, nije zadaća empirijskih znanosti da otkriju smisao života ili svijeta, jer se na projekcijskoj ravnini prirodnih znanosti teleologija ne ocrtava, tj. na toj ravnini ona se naprosto ne susreće. To nipošto ne isključuje mogućnost da ona postoji na nekoj višoj ravnini, na kojoj upravo trebamo tragati za smislom. Upravo tu, prema Franklovim riječima, prestaje znanje, a riječ ima vjera.⁷⁸ Ili, kako A. Einstein kaže: "Naći odgovor na pitanje o smislu života – znači biti religiozan."⁷⁹ Vjeri u nadsmisao Frankl pripisuje iznimnu terapeutsku vrijednost i kaže: "Samo po sebi je jasno da je vjera u nad-smisao – shvaćen kao granični pojam ili, religijski, kao providnost – od imanentnog psihoterapijskog i psihohigijenskog značenja. Ona je stvaralačka. Kao prava vjera proizišla iz unutarne snage ona krije. Za takvu vjeru ne postoji konačno ništa besmisleno."⁸⁰

ZAKLJUČAK

Liječenje pomoću smisla (logoterapija) kao psihoterapeutska metoda, koju je u psihoterapiju uveo Viktor E. Frankl, jedna je od tri bečke psihijatrijske škole (prva je Freudova psihoanaliza,

---

⁷⁸ Opširnije usp. V. Frankl, *Bog podsvijesti*, str. 90-92.

⁷⁹ *Isto*, str. 92.

⁸⁰ V. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 66.

a druga je Adlerova individualna psihologija). Karakteristično je za Frankla i njegovu logoterapiju da ne odbacuje psihoanalizu i individualnu psihologiju, nego gradi na njihovim postignućima. Njegova metoda ne želi naučavati, filozofirati ili propovijedati; ne želi logički dokazivati ili moralno nagovarati. Kako sam kaže: "Logoterapeutova se uloga sastoji u tome da proširi pacijentovo vidno polje – tako da mu čitav spektar smisla i vrijednosti postane vidljiv i svjestan. Logoterapija ne nameće pacijentu nikakvih sudova, jer se istina nameće zapravo sama po sebi i ne treba joj posrednika."⁸¹ Život sâm postavlja čovjeku pitanja. Čovjek ne pita, nego život njega pita, a čovjek treba životu odgovarati i za život biti odgovoran. Temeljna poruka logoterapije glasi: "*Bezuvjetna vjera u bezuvjetnu smislenost života.*"⁸²

Koncentracijski logori kroz koje je Frankl prošao, kao i sve što je u njima proživio, samo su model za suvremene frustracije, egzistencijski vakuum, neuroze, osobito za *noogenu neurozu*. Njima je želio dokazati da život uvijek i u svim okolnostima, čak i u onima kakve su bile u koncentracijskim logorima, ima i zadržava svoj smisao. Život ima smisao i zadržava ga do kraja, ali je za život svakog pojedinca važno da, kao biće koje traži smisao, nađe svoj smisao i da mu se preda. Ako čovjek nađe svoj smisao, tada će on biti spreman za njega i trpjeti.

Viktor Frankl je veliki humanist i tolerantan čovjek. Premda često razmišlja i uvijek se nalazi na liniji kršćanskih načela, na njih se ne poziva izričito, već je tolerantan i prema nevjernicima, ističući da njegova logoterapija nije u prvom redu religiozna, nego sekularna metoda liječenja, za sve ljude kojima je potrebna, za vjernike i nevjernike. U tom kontekstu se možemo složiti s B. J. Tyrrellom, koji o Franklu kaže: "Frankl kao psihijatar, a što je još važnije kao čovjek od velike ljudskosti i osjetljivosti, jasno je razumio, a posebno nakon što je prošao kroz iskustvo jednog koncentracijskog logora, da pred naoko iracionalnošću trpljenja jedina nada je to da se nađe vrijednost i smisao koji će učiniti život dostojnim da se živi."⁸³

⁸¹ V. Frankl, *Zašto se niste ubili?*, str. 95.

⁸² *Isto*, str. 10.

⁸³ B. J. Tyrrell, *Kristoterapija*, Đakovo, 1989., str. 41.

Treatment based on sense

Summary

In this thesis, the author analyses treatment based on sense, logo-therapy as a psycho-therapeutic method established by Viktor E. Frankl, then promoted and relentlessly spread all over the world until his death. The Logo – therapy , together with Freud’s psycho-analysis and Adler’s individual psychology falls into the “three Viennese Psychiatric Schools”.

Unsatisfied with the deficiencies in psycho-analysis and individual psychology- but without denying them fully, only building on their achievements, Frankl makes new steps ahead in form of existential analysis and logo-therapy as a treatment for modern neurosis.

Many at that time were ill and suffered various forms of neurosis, one of them the noogene neurosis, simply because of the existential vacuum and feeling of uselessness, which did not derive from psychological, but noological (nous = spirit) dimension of human existence. This is why Frankl promotes logo-therapy as a psycho-therapeutic method of treatment based on sense, because the will to find sense is a primary force in human life. Sense can not be given to mankind, it must be found by mankind. In searching for sense, the human is guided by the own consciousness as the organ of sense. Frankl goes one step further and thinks that every human sense must be based in the objective and ultimate Sense, called by Frankl Superior – Sense. The message of the logo-therapy that can be considered the salvation psycho-therapy is: Unconditioned trust and belief in the unconditioned sense of life.